

LUDNICA

Odlomak iz komedije

TREĆI ČIN

Hansova soba za rad, pretenciozno nameštena. Scena se jednim delom nastavlja prema tremu i bašti. — Posle 6 meseca.

Pojava 1

GERTRUDA (*puna mržnje i prezira*): Trebalo bi vas ubiti kao psa.

KON: Kao psa?!... Sjajno!... To je kao da ste me proizveli za generala. (*sentimentalno*) Sećam se kako je to bilo sa ujakovim Reksom... Pas je već bio star i olinjao i uz to je imao manu srca. Dobijao je — ne ujak već pas! — dobijao je nastupe srčane astme od žalosti kad bi ujak odlazio i, još teže, od radosti kad bi se ujak vraćao kući. Onda je veterinar rekao da bi mu trebalo skratiti muke injekcijom morfijuma. I taman veterinar spremio injekciju, kad mu ujak, u poslednjem trenutku, zadržao ruku. „Ne”, rekao je, „nemojte! Pustite ga neka umre prirodnom smrću. Ja to ne mogu da gledam!” A onda, da pas ne bi dobijao nastupe astme, ujak nedeljama nije izlazio iz kuće... Kažem vam: taj pas je znao zašto živi...

GERTRUDA (*do krajnosti iritirana*): Čutite! Čujete li?!

KON: Eto, ja iz petnih žila zapinjem da vam pomognem, a vi tako! (*šeta zamišljen po sobi*) Hm... Kad bih ja znao da ćete vi roditi dete, stvar bi bila prosta: ja bih dete priznao za svoje i tako barem pitanje očinstva ne bi moglo da vam zadaje toliko briga.

GERTRUDA: Cinik! Skot!

KON (*hladno*): Ali vi nećete roditi dete... Ne, ne! To ne može da bude dete... To će biti jedan ogledni objekt.

GERTRUDA (*histerično*): Vi niste čovek! Vi ste čudovište!

KON: Čudovište?... E, pa nemojte sad da me degradirate... Premda... pa da... možda imate pravo. Zato i kažem: da smo mi, nas dvoje, dva normalna stvorenja, vi — žena, a ja — muškarac,

onda bi to moglo da bude dete. Ali vi niste žena, vi ste pionir Trećega Rajha a ja — kako vi pronalazite — nešto između psa i čudovišta. Prema tome, ono što je bilo među nama, to nije bilo — ONO! To se može smatrati kao jedan eksperiment koji ste vi smislili i izveli sa određenim naučnim ciljem.

GERTRUDA: Ta, prestanite već jednom! Prestanite!

KON: No, čujte!... Ja mislim da jedan naučnik ne bi smeo tako da se izdire... Mesto da hladno i na miru proanaliziramo celu stvar...

GERTRUDA (*ne sluša ga; očajno*): Šta da radim? Šta da radim?

KON: Ustvari, kad se dobro razmisli, vi ste heroj koji se uplašio svog sopstvenog dela.

GERTRUDA (*besno*): Čutite! Čutite!

KON: Pa dobro. Mogu i da ćutim. Ali korisnije bi bilo da pristupimo toj analizi. Evo, ja već imam tu analizu, ona je gotova: *Prvo*, ono što se dogodilo među nama, nije se dogodilo zato što ste vi zaljubljeni u mene, koji sam pas i čudovište — to je sasvim isključeno. *Drugo*: silovanje je kod jedne tako ovejane nacistkinje unapred isključeno. Ostaje, dakle, kao jedino prihvatljiva pretpostavka: da ste vi to učinili u želji da svoje studije o prenošenju rasnih osobina nastavite na jednom objektu koji je stvoren klasičnim ukrštanjem rasa. Ono, dakle, što smo nas dvoje stvarno učinili.

GERTRUDA (*spočetka sluša, a onda nastavlja svoje histerično trčanje po sobi*): Šta da radim? Šta da radim?

KON: Ja mislim da vam moja analiza jasno i nedvosmisleno kazuje šta treba da radite.

GERTRUDA (*zastane začas*): Šta?

KON: Na tu stvar treba gledati kao na jedan naučni eksperiment. Onda vam neće biti teško da jednog kremen-nacistu kao što je vaš saradnik, doktor Esner, ubedite u potrebu i neminovnost takvog eksperimenta. Recite mu, dakle, ovako: „Mili” — ili kako ga vi već nazivate — „mein Schatz, kako bi bilo da sad nađemo jednog Jevrejina za to i za to?” I dok on razmišlja, vi nastavite: „Ustvari, mein Liebster, ja sam to već uradila i uspelo je!” ...A još bolje bi bilo da udesite da vam on sam to sugerira. A vi na to odmah: „Mein Schatz, i ja sam tako mislila. Zar to nije divno, macane, što mi uvek isto mislimo?”... Znaite, to odmah stvara onaj idilični štimung. Naravno, vi ćete se pritom diviti njegovoj pronicljivosti i naučničkoj temeljitosti. Eto, ja sam već ubeđen da je sve to — stvarno njegovo maslo. I ja ga već gledam kako se ponosi svojim udelom u vašem herojskom i genijalnom podvigu.

GERTRUDA (*zapanjeno sluša*).

(*Utom se čuje iza portjere tapšanje. Na scenu dolazi HANS, oduševljeno tapšući.*)

Pojava 2

HANS: Bravo! Bravo! Odlična ideja! Genijalna, prava jevrejska zamisao!

GERTRUDA: Ali, Hanse, za ime boga, nisi valjda prislušivao?!

HANS: Nego šta? Prisluskivao sam, dabome. I uživao, topio sam se od miline. (*Konu, jovijalno*) A je li ti, svinjo jedna!... Donnerwetter, ova ti вреди!... Dok oni tamo postavljaju temelje naše rasne teorije, ti im praviš decu!... Kolosalno! Genijalno!

KON: Vi mi laskate, gospodine savetnice.

GERTRUDA (*s gnušanjem*): Hanse, ti si veće čudovište od njega!

HANS: Gluposti! Na posao, Gertruda! Plan ti je sjajan... Nemoj sad da staješ na pola puta.

GERTRUDA: Ali kakav plan, Hanse?! Mene obliva rumen stida...

HANS: Jesi čuo, Kone?... Nju obliva rumen stida... Heroj i rumen stida! Heroj nema vremena za stid, Gertruda. To zapamti.

GERTRUDA: Hanse, ja ti se kunem!...

HANS: Opet se kuneš?... Nikakve zakletve, Gertruda!... Pusti neka dela govore za tebe. I — glavu gore! Drugo je to kad bi ti sad imala da dokazuješ Esneru da je on otac deteta. Ali da je on otac — ideje... No pa to mora da ide kao po loju...

KON: Pa oni nisu ništa drugo ni radili nego se — plodili idejama!

HANS: Ti da čutiš!

KON: Ja sam samo hteo da kažem...

GERTRUDA: Užasno! Grozno!...

HANS (*smešeći se*): Što ti je žensko... Uvek misli da mora da se stidi kad govori o tim škakljivim stvarima.

KON: Međutim, pošto se ovde traži samo otac ideje...

HANS: Ti da čutiš!

GERTRUDA: Ali, Hanse, ja ti se kunem!

HANS (*tapše Gertrudu po ramenu*): Dobro je, dobro je, Gertruda. Sad samo napred. A to dete će biti genije — to da znaš! Sad treba samo da skuvamo Esnera. Dolazi li on danas?

GERTRUDA: Tek što nije stigao.

HANS: E, onda moramo najpre da se posavetujemo i sa Elom. (*Ide do trema i zove*) Ela! Ela!

ELA (*iz bašte*): Evo me. (*odmah potom dolazi na scenu.*)

Pojava 3

ELA: Šta je, Hanse, što si me zvao?

HANS: Eto, Ela, naša Gertruda postala je heroj.

GERTRUDA: Hanse, preklinjem te!

ELA: Ja ništa ne razumem.

HANS: Pretstoji nam srećan događaj u porodici, Ela.

ELA: Šta kažeš?! Je li moguće?! A ko je otac?

HANS: Pa... otac ideje je, naravno, Esner.

ELA: Esner?! (*shvati najzad*) A, da, otac — ideje. Sad razumem. A... ovaj... otac deteta?

HANS: To nije važno.

KON: To je takoreći, jedno veštačko, anonimno oplodjenje.

HANS: Ti da čutiš!

ELA: Ali, Gertruda, zaboga, kako si mogla?!...

HANS: Gertruda je učinila jedno herojsko delo, Ela. Ti možeš samo da joj čestitaš na tome.

GERTRUDA (*zarida u nemoćnom besu*): Ah, ostavite me na miru! Molim vas, ostavite me na miru!

HANS: Je l'? Znači: nećeš da budeš heroj? Tako, a? Pa onda ja svetu da objašnjavam kako je i zašto moja sestra dobila bebu?!

ELA: To ćeš ti, Hanse, u svakom slučaju morati svetu da objašnjavaš.

HANS: Izvini... Ako je ona heroj, država naredi pa niko neće ni da zucne... More, deputacije će dolaziti da je slave što je to uradila.

KON: Naravno. To će, ustvari, biti drugo bezgrešno začće u istoriji čovečanstva.

HANS: Ti da ćutiš!

ELA: Bože moj... I sad, zamisli, Gertruda: povorka Hitlerjugenda dolazi da te aklamira... Kao ono onda Hansa... Pa ti izađeš na balkan da im održiš govor... (*maskira*) „Meine lieben Volksgenossen!...” Ah, to će biti veličanstveno.

HANS: Sigurno. Ali Gertruda mora najpre da se odluči. Molim te, Gertruda: pristani, budi heroj!

GERTRUDA (*odlučno*): Pa dobro, evo ti: što sam učinila — svesno sam učinila.

HANS: Bravo! Tako treba, Gertruda. Ali, malo više — poze! Donnerwetter, neka se iz tvog držanja i tvojih reči oseti sigurnost i samosvest heroja. I ponos, naravno.

KON: Čak i prezir prema onim ženama koje nisu imale vašu smelost!

HANS: Ti da ćutiš!

KON: Ja sam samo hteo da kažem...

HANS (*ne sluša ga*): Ja bih, naprimer, ovako rekao: (*s patosom*) Što sam učinila — svesno sam učinila! A kako bi ti to kazala, Ela?

ELA: Ne znam. Ja sam obična žena, ja nisam heroj. Meni poza ne leži.

KON: A u ovom slučaju najglavnije je poza. Heroju je potrebna poza kao slici — okvir. Jedan lep okvir može i najgoroj slici da obezbedi dobru prođu.

HANS: Dobro, dobro. Čuli smo.

ELA: Ja se samo čudim kako to uvek ispada da baš ta ilegalna spavanja budu cenjena kao herojska dela.

KON: Pa nisu valjda legalna spavanja...

HANS: Opet ti?!...

KON: Ne, ja sam samo hteo da dam jedan savet. Hteo sam da podvučem da u tim prilikama autosugestija čuda čini. Dakle, moj savet gospođici Gertrudi bio 'bi ovaj: kad leže i ustaje, neka stalno govori sebi: „Ja sam heroj, ja sam heroj, ja sam heroj!” Tako možete postati, ako hoćete, i — Jovanka Orleanka.

GERTRUDA: Bedniče!

(*Čuje se zvono*)

ELA: Ovo će biti doktor Esner. Idem da mu otvorim. A ti, Gertruda, idi da se malo udešiš. (*odlazi*)

HANS (*Konu*): Ajde i ti, gubi se. Ali — ovamo! (*pokazuje plakar*) Nemoj opet da se osvinjiš!

(*GERTRUDA odlazi u baštu; KON u plakar.*)

ELA (*istovremeno, iz pretsooblja*): Izvolite, čika doktore.

(*Dolazi na scenu sa ESNEROM.*)

Pojava 4

ESNER: Heil, gospodine savetniče.

HANS: Heil! Izvolite, gospodine doktore. (*daje znak Eli da ide.*)

ELA: Idem da javim Gertrudi da ste došli. (*odlazi.*)

Pojava 5

HANS: Pa kako ste, gospodine doktore? Kako napreduje knjiga? Jeste li zadovoljni?... Bože moj, kad pomislim kakva će to biti senzacija kad svet sazna za vašu epohalna otkrića!... Zaista, samo ovakvo vreme rada velike ljude!

ESNER: Vi mi laskate, gospodine savetniče.

HANS: Ni najmanje, doktore. Zbilja, pa dokle ste došli sa svojim delom? Pričajte mi malo. Hoće li to biti neka velika knjiga? Molim vas, gledajte da ne bude ispod trista stranica. Mogu da budu i svih pet stotina, jer knjigu će štampati naše preduzeće, ni brige vas! Mi smo, mislim: naše preduzeće, srećni što ćemo opet učiniti jedan veliki gest. Ovog puta će to biti naš poklon nacionalsocijalizmu.

ESNER: Znate, ja, zapravo, imam u glavi dve knjige: jednu monografiju — ona je, takoreći, već gotova — i jedan roman.

HANS: Donnerwetter! I šta se tamo kaže?

ESNER: Pa to, dakle: postulati naše rasne teorije pokazuju se kao potpuno tačni. Inferiornost jevrejske rase u moralnom pogledu, u nauci, onda Jevreji u porodičnom životu...

HANS: Tako? I šta ste, naprimer, naveli u vezi sa porodičnim životom?

ESNER: Pa... znate... nešto se mora i izmisliti.

HANS: Svakako, svakako. A šta ste vi izmislili?

ESNER: Ja sam to, takoreći, iz prstiju isisao...

HANS: Naravno da ste iz prstiju isisali. A šta to?

ESNER: To je, ustvari, vrlo prosto. Kad se kaže: Jevrejín u porodičnom životu, odmah se pomisli na neka prljava ljubavna zamešateljstva... Ali to, stvarno, spada u roman.

HANS: Pa šta ste vi izmislili?

ESNER: Ja sam, dakle, tu izmislio jednog ljubavnika.

HANS: Ali niste, valjda, mene smislili kao ljubavnika?

ESNER: Ne. Ja sam to drukčije smislio. Ja sam vas smislio kao podvođača. Jedan stariji čovek koji ima mladu ženu... To se događa, znate... Međutim, vi imate i sestru. I sad imamo sve elemente. Vi, dakle, najpre podmećete ljubavniku ženu, a onda i sestru.

HANS (*sve pocupkuje od zadovoljstva*): Sjajno! Sjajno!... Lola jedam, kako on izmišlja! Pa onda? Pa onda?

ESNER: Onda jedna od njih zatrudni. Sestra ili žena, to još nisam odlučio.

HANS: Bolje — sestra. Onda je zbrka i gadost veća.

ESNER: Dobro. Onda ćemo oploditi sestru.

HANS (*pocupkuje*): Fino! Pa onda?

ESNER: E, sad pazite: kako bi bilo da taj ljubavnik bude neki Jevrej... Ali odakle ćeš ti njoj danas da stvoriš tog Jevrejina?

HANS: Zašto? U jednom romanu?... Pa izmislite i tog Jevrejina, šta tu vazdan? A onda ga — likvidirajte!

ESNER: Imate pravo. Ja ću ga onda likvidirati.

HANS (*maskira divljenje; oponaša Esnera*): „Ja ću ga onda likvidirati!“... Kako to mora biti božanstveno osećanje!... Vi ste velik čovek, doktore... Kao mali bog... Kao bog!... Vi stvarate svetove, određujete sudbinu svojih junaka, likvidirate ih kad vam više nisu potrebni... Pa ta vaša neverovatna sugestivna moć... Ja tek sada razumem odakle je moja jadna sestra crpla snage za svoj veličanstveni podvig.

ESNER: Podvig?! Kakav podvig?

HANS: Pa ONAJ, no!

ESNER: Ja ne znam o čemu je reč. Verujte!

HANS: Ne znate?!... Vi niste nikad razgovarali s njom o tome da bi za vaš eksperiment bilo neobično interesantno da se ispita prenošenje rasnih osobina i na jednom objektu koji je postao klasičnim ukrštanjem rasa?

ESNER: Pa... Tu i tamo moglo je biti reči i o tome.

HANS: Vi ste isuviše skromni, doktore. Izgleda da vi ni sami ne poznajete domet vaše sugestivne moći... Međutim, činjenica je da je moja sestra, u svojoj fantastičnoj privrženosti nacizmu, odlučila da se žrtvuje.

ESNER: Čekajte, molim vas. Polako. Dakle, na šta se ona rešila?

HANS: ... da se žrtvuje, doktore. I ja vas pitam: koja druga bi imala toliko svesti i oduševljenja?... I tako, vidite, ona je našla jednog Jevrejina...

ESNER: Za ime boga!... Jevrejina?!... Shvatate li vi kakav je to zločin?!...

HANS: Zločin?!... To bi mogao biti zločin da je ona to učinila kao neka obična žena, radi uživanja i tome slično. Ali moja sestra, vaša saradnica... ja mislim da bi bilo pravo bogohuljenje i pomisliti na to da su nju mogli navesti na taj čin neki ružni i niski instinkti... A posle onoga što sam saznao o vašem romanu, za mene nema sumnje da ste vi otac.

ESNER: Ja — otac?!!!

HANS: Mislim: otac ideje, duhovni otac. A to je najbitnije.

ESNER: Neverovatno! Fantastično!... I užasno!...

HANS: E, to je prava reč... Jer možete misliti kakva je to tortura bila za nju... Jadna moja sestra!... No, srećom, to je prošlo... Njena je jedina nagrada što je eksperiment uspeo. I ja verujem da ćete i vi tu vest primiti sa istim takvim oduševljenjem.

ESNER: Sa oduševljenjem?! Bogamu, pa ja nisam sveta Deva Marija!

HANS: Ali, dozvolite, doktore: vi kao oduševljeni nacista i kao fanatični naučnik koji krči nove puteve...

ESNER (*ne sluša Hansa*): Dakle, gospodica Gertruda je imala ljubavnika?!!

HANS: Ljubavnika?!! Moja sestra?!... Donnerwetter, vi imate lepo mišljenje o mojoj sestri... Ta jevrejska svinja — ljubavnik moje sestre?!... Pa zar jedan takav eksperiment ima uopšte veze sa ljubavlju i ljubavnikom?... Hm... Vi to hoćete da me iskušate, vidim ja. Ali to vam neće uspeti. Ja verujem svojoj sestri. Neograničeno.

ESNER (*šeta po sobi, gestikulirajući nervozno*).

HANS: Uostalom, ja mogu da pomislim da je to i za vas morala biti prava tortura. Ali mene teši...

ESNER (*uzdiše*): A ja sam se tako čvrsto nosio mišlju da zaprosim gospođicu Gertrudu.

HANS: Gospodine doktore, nije stvar u tome da gospodin doktor Esner zaprosi ruku Gertrude Šulc. Stvar je u tome da se nacistički naučnik Esner solidariše sa svojom saradnicom i njenim herojskim podvigom. Sa podvigom koji je, uostalom, on sam sugerirao, i da sad sa njom podeli čast i slavu...

ESNER: Hm... Pa to nije tako prosto.

HANS: A ko kaže da je prosto? Međutim, za vas, u kome ja gledam boga sa te vaše moći da zamišljate i da stvarate svetove, pa ta vaša čudesna sugestivna moć... Eto, zbog toga je meni sasvim svejedno ko je otac deteta. Za mene je glavno ko je otac ideje o detetu.

ESNER: Otac ideje... Otac ideje...

HANS: Uostalom (*izvlači iz džepa lisnicu sa čekovima i počinje da ispisuje ček*) uostalom, heroji, geniji i bogovi moraju imati mnogo, genijalno mnogo novaca (*pruža ček Esneru*).

ESNER (*bacivši letimičan pogled; indignirano vraća ček*): Ali molim vas! Šta vam pada na pamet?

HANS (*ispisuje drugi ček*): Ah, pa da. Tu je u pitanju i heroj i genije. Onda — dvostruko (*daje Esneru ček*).

ESNER (*uzimajući ček*): Samo ja želim da naglasim da ja ljubim gospođicu Gertrudu.

HANS: To se samo po sebi razume. Ne mislite vi valjda da bismo mi pristali na taj brak da vi nju ne volite? Vi ćete sad mirno i sa svim potrebnim strpljenjem nastaviti svoje studije i ček koji sam vam dao namenjen je tome. E pa, dragi zete!... (*širi ruke*)

ESNER (*zagri Hansa*).
HANS: Sad ćemo zvati Gertrudu. (*Približi se vratima i zove*)
Gertruda! Ela!...

(*Ela i Gertruda dolaze.*)

Pojava 6

HANS: Gertruda draga, dozvoli da ti čestitam.
GERTRUDA (*ushićena*): Brate!
HANS: Ne! Prvo — vereniku! I odmah da padne poljubac!
GERTRUDA: Kristijane! (*pada Esneru u naručje*)
ESNER: Draga Gertruda, vi ste...
HANS: Vi ste?! Šta: vi ste?
ESNER (*ispravlja se*): Ti si moja najdraža i jedino dostojna životna saputnica! (*poljube se*)
GERTRUDA: O, Kristijane moj! Jedini moj!
HANS: Ela, pogledaj kako se heroji vole. Zar to nije kolosalno?
ELA: Zaista. Kao da su jedno za drugo stvoreni! E pa, čestitam, čestitam. (*nastaje opšte ljubljenje*)
HANS: Kad samo pomislim kakve se perspektive otvaraju za vaš dalji rad!... Za mene je najvažnije što ću dobiti zamenu. Čim novi ogledni objekt dođe na svet, ja se povlačim.
GERTRUDA: Znaš, dragi Kristijane, ja već imam u glavi čitav program opita koje ćemo vršiti. Naprimer, posmatračemo razvoj pra-instinkta.
ESNER: Da. I to potpuno izvan uticaja nemačke civilizacije i kulture. Mi ćemo ogledni objekt čuvati ispod staklenog zvona.
ELA: Ali, Gertruda, to će ipak biti tvoje dete!
HANS: Ta, kakvo dete! Šta ti pada na pamet?... Heroj — pa da rodi dete!... Idi, molim te... Ona će doneti na svet — ogledni objekt. (*Utom zazvoni zvono.*)
ELA: Ko li to može biti? Idem ja da otvorim. (*Odlazi u pretso-blje i otud se čuje najpre nerazgovetno, potom jasno:*)
NEPOZNATA: Ja ću gospodinu savetniku reći svoje ime.
ELA: Molim. Izvolite uđite. (*ulazi sa Nepoznatom.*)

Pojava 7

ELA: Hanse, ova gospođa želi da govori s tobom.
HANS: Molim. Stojim na raspoloženju. Sedite, gospođo.
NEPOZNATA (*sedne*).
HANS (*dajući znak Gertrudi i Esneru da se udalje, što ovi i učine*): Šta ste hteli, gospođo? Ko ste vi?
NEPOZNATA (*starim, iznemoglim glasom*): Ja ne znam kako da počnem, gospodine savetniče. Molim vas da imate strpljenja sa mnom.

ELA: Govorite slobodno, gospodo. Moj muž će vas lepo saslušati.

NEPOZNATA: Hvala vam, gospodo.

HANS: Ja vas slušam, gospodo.

NEPOZNATA: Gospodine savetnice, vi ste pre izvesnog vremena bili žrtva jedne saobraćajne nesreće i ostali ste u životu blagodareći zauzimanju lekara i transfuziji.

HANS (*narogušen*): Dobro. Pa šta je s tim?

NEPOZNATA: Gospodine savetnice, ja vam donosim dobre vesti. Vi ćete biti očarani onim što ću vam reći.

HANS (*strogo*): Ja vas slušam.

NEPOZNATA: Evo u čemu je stvar, gospodine savetnice: mladi lekar koji se žrtvovao za vas i dao vam svoju krv — nije Jevrejin.

HANS: Šta ste kazali?!... On nije Jevrejin?! Kako — nije Jevrejin? Pa nego šta je?

NEPOZNATA: On je arijevac, gospodine savetnice.

HANS: Arijevac?!

ELA: Gospode bože! Je li to moguće? On je arijevac?!

NEPOZNATA: Ja vam donosim njegove hartije, gospodine savetnice. Možete se i sami uveriti da ja ne lažem (*pruža Hansu svežanj dokumenata*).

HANS (*pohlepno pruža ruku, grčevito uzima i potom grozničavo pretura po njima*).

ELA: A kako ste vi došli do tih hartija?

HANS: Da: kako ste vi došli do tih hartija? I uopšte ko ste vi?

NEPOZNATA: Molim vas da me ne ispitujete ko sam. Žena koja je očuvala i odgajila mladog doktora, uzela ga je kao odojče iz Doma za nahodčad. Oni su adoptirali dete i krili su od njega njegovu poreklo. Zavoleli su ga i bojali se da će ga otuđiti od sebe ako kažu da ga nisu oni rodili. Njegove hartije su davno, davno dali meni, da ih kod mene sakrijem, opet iz straha da ih dete ne bi pronašlo. Oni su pomrli pre ovih događaja i ja sam sasvim bila zaboravila i na njih i na te hartije. Ali pukim slučajem, preturajući po arhivi moga muža, ja sam ih našla.

HANS: Dobro. Ali šta se to sve mene tiče?

ELA: Da. Zašto ste vi došli k nama?

NEPOZNATA: Vi biste mogli spasti mladog lekara.

HANS: Kako?

NEPOZNATA: To ne znam. Znam samo zašto. I on je vama spasao život, gospodine savetnice.

HANS: Hm... A otkuda vi to sve tako dobro znate? I vi ste Jevrejka, je l' te? Ili ste možda baš vi koji ste se drznuli da jednom arijevskom detetu... Kako ste se uopšte usudili da uđete u ovu kuću? Gubite mi se ispred očiju, inače...

ELA: Ali, Hanse...

NEPOZNATA (*preklinje pogledom Elu da se zauzme za nju*).

HANS: Zar ste još ovde?! (*drekne*) Gubite se! Napolje!

NEPOZNATA (*brže bolje iščezne*).

Pojava 8

HANS (*gleda netremice u Elu i ne nalazi reči*).

ELA (*zapanjena*): Pa šta ćemo sad, Hanse?

HANS: Fantastično... Nepojmljivo... Takav jedan prevarant... Varalica... Hohštapler... Molim te: dolazi ovamo i priča kako je čovek bez karaktera, kako je do srži pokvaren, podlac, kukavica, hulja, životinja, a kad posle — ispada da uopšte nije Jevrejin, nego najobičniji, najbanalniji arijevac!...

ELA: Pa dobro, Hanse, zar ti nisi srećan što je najzad otpala svaka sumnja da si čist arijevac?

HANS: E, a eksperiment?... A epohalno otkriće?... A taj ogledni objekt koji moja sestra sad ima da rodi?

ELA: Daj da vidim te hartije.

HANS: Evo ti. (*daje hartije*)

ELA (*uzima i čita*).

HANS: Sad reci ti meni kako ću onom čoveku da pogledam u oči.

ELA: Pa reci ono što jeste. (*ide prema tremu i zove*) Gertruda! Doktore! Hodite.

(*Dolaze Gertruda i Esner.*)

Pojava 9

GERTRUDA (*dolazeći govori*): Znaš, Hanse, mi smo se dogovorili da idemo na svadbeni put u Italiju.

HANS: Odlična ideja. Nešto lepše ne mogu da zamislim. Nego, dragi zete, znaš, meni je sad nešto palo na um u vezi sa onim tvojim romanom.

ESNER: A šta to?

HANS: Pala mi je na um ideja o jednom novom poglavlju. Dakle, zamisli ovo: odjednom se pronade da onaj Jevrejin nije bio Jevrejin, nego — arijevac.

ESNER: Kako: nije bio Jevrejin?

HANS: Tako: odjednom se ispostavlja da je to bila zabluda.

ESNER: Pa otkuda onda sve one promene karaktera kod našeg oglednog objekta?

HANS: E, to bi ti kao romansijer morao da objasniš.

GERTRUDA: Ta, idi, Hanse! Kako ti tako nešto može da padne na um?

HANS: Ali, zete, zamisli koliko bi roman postao interesantniji posle jednog tako neočekivanog obrta!

GERTRUDA: Okani se tih gluposti, Hanse, molim te.

HANS: A ja bih baš voleo da čujem kako bi se jedan romansijer izvukao iz toga. Kakva rešenja tu dolaze u obzir?

ESNER: Bogamu, pa onda se cela ta građevina ruši kao kula od karata.

GERTRUDA (*obuzeta iznenada sumnjom*): Hanse, ti valjda nećeš da kažeš...

HANS: Hoću, hoću, Gertruda. Baš to hoću da kažem: onaj tip nije Jevrejin nego arijevac, čist arijevac.

ESNER: Kako? Onaj tip s kojim je Gertruda...

ELA: Ah, zete, pa nemojte biti tako indiskretni!

ESNER: Ama, ne dam ja da se jedno banalno spandavanje...

ELA: No, no, čika doktore, kakvi su to izrazi?!

GERTRUDA: A ko kaže da je on arijevac?

HANS: Njegovi papiri, Gertruda. Sad mi ih neka baba donela.

GERTRUDA: Gde su ti papiri?

HANS: Pokaži joj, Ela.

GERTRUDA: A zna li on za njih?

HANS: Ne. Nema ni pojma.

GERTRUDA: Onda ćemo papire izgoreti i imaćemo čistu situaciju. Daj mi te papire, Ela.

ELA: Ne dam.

GERTRUDA: Ne daš?! Kako ne daš? Zašto? S kojim pravom?

ELA: S pravom poštenog čoveka. Ne dam vam da upropastite tog jadnog, nesrećnog mladića.

GERTRUDA: Ti si luda, Ela. Oduzmi joj to, Hanse.

HANS: No, Ela, nećeš valjda dozvoliti da ti to silom oduzimam?

ELA: Ne dam vam! Ne dam!

GERTRUDA: E, daćeš!

HANS: Ela, molim te!

ESNER: Ela, budite uvidavni, molim vas.

ELA: Ne dam, čujete li? Ne dam da se izvrši to razbojništvo!
(*Nastaje otimanje. Ela beži iza stola, padaju stolice. Gužva.*)

GERTRUDA: Hanse, drži je za ruke! Kristijane, šta si stao?

HANS: Šta?! Ti ujedaš?

ELA (*viče*): Doktore! Doktore!

(*Vrata od plakare se otvore. Na njima se pojavi KON.*)

Pojava 10

KON: Kakvo je to nasilje? Šta se to radi ovde?

HANS: On je prisluškiavao! Kladim se da je prisluškiavao.

KON: Svakako, kad je to ovde običaj. Gospođo, molim dajte mi moje papire.

ELA: Izvolite. (*daje mu*)

KON (*čita papire, onda tiho*): Ne mogu da dodem sebi... Da li ja to sanjam? (*dubok uzdah*) Najzad, slobodan!... Najzad priznat za čoveka!... Gospođo, ovo vama dugujem... Vaš gest me duboko dirnuo. Sad kad treba ponovo da zakoračim u život, vi mi vraćate veru u čoveka.

ELA: Biću srećna ako sam to postigla. Od srca vam čestitam. (*pruža ruku Konu i ovaj je strasno poljubi*) Hoćete li nam se sad predstaviti?

KON: Svakako. Ja sam doktor Amrin.

HANS: I? Šta sad?

KON: Pa ja mislim da bi bilo pravo da prečistimo naše račune pre no što napustim ovu kuću.

HANS: Račune?! Kakve račune?

KON: Ja tražim svoj deo zarade i otpremninu.

HANS: Kako? Kako? Pa ovaj je čovek lud!

KON: Tako mislite? Ali gospodin doktor Esner je u svojoj monografiji naučno utvrdio od koga su poticale ideje za vaše poslove.

HANS: Ideje?... Ti meni davao ideje?... Ala je ovaj čovek uobražen!... Gospodine, vi vrlo dobro znate da sam ja sve radio po svojoj glavi, da sam nalazio i stvarao poslove, a vi ste ih samo analizirali sa etičke strane.

KON: Dakle, ja sam samo „analizirao“? U redu. A ako ja sad javim Gestapou za onih pola miliona pari cokula sa donovima od papira, hoćete li i onda reći da sam samo „analizirao“?

ESNER: Pa to je nečuveno! To je najordinarnija ucena! Je li to dostojno jednog arijevca, gospodine?

KON: E, ali sad iz mene ne govori doktor Amrin, nego KON.

HANS: Vidiš, molim te! Ne može to tako!

ESNER: Pa šta ti misliš, Gertruda?

GERTRUDA: Ah, Kristijane, onda je sve postavljeno na glavu!

ELA: To ništa ne smeta, Gertruda. Ti znaš kako je radio Paster... Sad ti prosto kaži zvaničnoj medicini: „Gospodo, ja sam od svog brata načinila Jevrejina, a vi sad objasnite kako i zašto.”

GERTRUDA (s mržnjom): Ah, ti!...

HANS (koji je za to vreme ispisao ček): Evo vam ček. Ali ja od vas tražim časnu reč...

KON: Molim, molim. Dajem vam najčasniju, najarijevskiju časnu reč. A sad — zbogom i hvala na gostoprimstvu. Gospodine savetnice, gospođice Gertruda, uvaženi gospodine kolega, ja vam se klanjam!... (Eli) Zbogom, gospođo. (poljubi joj ruku, zagleda se u nju, privuče je na grudi i strasno poljubi) Ela!.. Moja Ela!...

ELA: Dragi, mili moj!

HANS: Šta to treba da znači? Vidite li, ljudi? Oni se ljube.

ELA (odvaja se iz zagrljaja): Prićaćemo ti, Hanse. Prićaćemo ti. (opet se ljube)

HANS: Pare mi uzima, ženu mi otima! Vidi se: pravi nacista!

(Z a v e s a.)

KRAJ